

***Magnus Blomström
& Patricio Meller (red):***
**Diverging Paths.
 Comparing a Century
 of Scandinavian
 and Latin American
 Economic Development**

Trots att Skandinavien och Latinamerika inte har många likheter idag finns det ändå anledning att se på de två regionerna i ett komparativt perspektiv,¹ påstår Magnus Blomström och Patricio Meller, redaktörer för boken *Diverging Paths. Comparing a Century of Scandinavian and Latin American Economic Development*. (Inter-American Development Bank och Johns Hopkins University Press, 1991.) Orsaken är att förutsättningarna för ekonomisk utveckling var ungefär likadana i Skandinavien och i många av de latinamerikanska länderna för ett hundratal år sedan. Båda regionerna var underutvecklade, jordbruket var den dominerande näringsgrenen, de genomsnittliga inkomsterna var låga och inkomstfördelningen ojämn. Samtidigt fanns stora råvarutillgångar som gav extrainkomster och skapade utvecklingsmöjligheter: för Sverige, Norge och Finland var det skog, för Danmark jordbruket, Chile exporterade salpeter och senare koppar, Uruguay hade stora boscapsfarmer, och i andra länder fanns produkter som kaffe, kakao och bananer. Idag ser vi att de nordiska länderna klarade av att utnyttja möjligheterna medan Latinamerika misslyckades, och bokens syfte är att undersöka varför det blev som det blev, och kanske också att demon-

¹Idén är ändå inte originell. Se Senghaas [1985].

strera för Latinamerika vad som skulle kunnat göras bättre.

I det inledande kapitlet riktar Blomström och Meller uppmärksamheten på några av de tydligaste skillnaderna mellan regionerna. Medan Skandinavien har haft en jämn men relativt låg genomsnittlig tillväxt av BNP per capita och uppnått per capitainkomster som är tre eller fyra gånger högre än Latinamerikas, har de latinamerikanska länderna uppvisat stora fluktuationer från år till år. Befolkningstillväxten i Skandinavien har hållits under en procent per år, medan Latinamerikas årliga befolkningstillväxt varit två eller tre gånger snabbare. Exporten har motsvarat en tredjedel (eller mer) av BNP i Skandinavien, men varit betydligt mindre viktig i de flesta av de latinamerikanska länderna. Dessa jämförelser tyder på stora underliggande skillnader i samhällsstruktur och utvecklingsstrategier. Bokens resterande nio kapitel – skrivna av forskare från Chile, Colombia, Uruguay, Ecuador, Danmark, Finland, Norge och Sverige – fokuserar olika förhållanden som karakteriserat utvecklingen i respektive land och som bidrar till att förklara varför de nämnda olikheterna uppkommit.

Även om de åtta ländernas ekonomiska historia inte kan förklaras till fullo med endast ett fåtal argument, verkar tre centrala faktorer ha medverkat på ett avgörande sätt till utvecklingen. En av dessa är uppkomsten av en stark klass av självägande bönder, något som verkar vara en viktig utgångspunkt för den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i Skandinavien. Martin Paldam hävdar, i sin analys av den danska ekonomins utveckling, att landreformerna och avskaffandet av livegenskapen i slutet av 1700-talet lade grunden för Danmarks snabba ekonomiska tillväxt. Produktiviteten i jordbruket ökade när de största adliga ägorna ersattes av små och medelstora gårdar, och inkomsterna från jordbruket skapade en efterfrågan på industriprodukter. Bo Södersten beskriver

en liknande utveckling i Sverige, liksom Tarmo Haavisto och Ari Kokko i kapitlet om Finland.

Dessutom verkar uppkomsten av en stark jordbrukarklass ha varit av avgörande betydelse för att skapa förutsättningar för politisk enighet och stabil ekonomisk tillväxt. Haavisto och Kokko uttrycker detta explicit. De menar att de finska jordreformerna efter inbördeskriget 1917–1918, tillsammans med subventionerna till jordbruket under mellankrigstiden, utjämnade den skeva inkomstfördelningen, "omvandlade" revolutionära drängar och pigor till självägande bönder och lade grunden för senare tiders samlingsregeringar. Liknande reformer har inte genomförts i stor skala i Latinamerika förrän under de senaste årtiondena, och det är möjligt att de ekonomiska fluktuationerna har ett samband med detta: om det inte finns förutsättningar för politiska kompromisser, kommer varje regimskifte att leda till stora omkastningar, som förmodligen avskräcker från långsiktiga investeringar.

I detta sammanhang kan också råvarutillgångarnas natur ha spelat en roll, även om det inte uttrycks explicit i boken. Det är möjligt att en del av den skandinaviska utvecklingen kan förklaras av att vinsterna från exporten fördelades mellan många individer, och skapade den inhemska efterfrågan som var nödvändig för industrins utveckling. Även om exporten av trävaror sköttes av några få stora företag, fick de flesta små och medelstora gårdarna i Sverige och Finland viktiga inkomster från att sälja skog. Likaså var det i stor utsträckning små och medelstora gårdar i Danmark som producerade smör, ost och fläsk för export. I Latinamerika däremot var naturresurserna ofta koncentrerade till ett fåtal intressenter. Brytningen av salpeter och koppar i Chile gav inga stora inkomster till flertalet av chilenarna, och de väldiga uruguayanska boskapsfarmarna ägdes av ett fåtal familjer. Likaså var ägandet av banan- och kakao-

plantagerna starkt koncentrerat.

En annan viktig aspekt på den skandinaviska utvecklingen har varit en stark satsning på utbildning. Läskunnigheten i alla de skandinaviska länderna var hög redan i mitten av 1800-talet, och den högre utbildningen utvecklades snabbt under den senare delen av århundradet. De första folkhögskolorna grundades i Danmark på 1840-talet, och några årtionden senare började i både Sverige och Norge inriktningen av den högre utbildningen att svänga från religion och juridik till naturvetenskap och teknik; de första tekniska högskolorna (KTH och Chalmers) bildades också vid denna tid. Följaktligen kunde Skandinavien hänga med i den tekniska utvecklingen och i vissa fall till och med bidra med egna framgångsrika innovationer. I Latinamerika har däremot bristen på utbildad arbetskraft hämmat tillväxten och ofta medfört att ländernas naturresurser förädlats och utnyttjats av utländska snarare än av inhemska företag. Detta har, enligt Patricio Meller, t ex varit fallet med den chilenska kopparindustrin under många år.

Skillnader i statens roll har också påverkat utvecklingen i de två regionerna. I motsats till Latinamerika har den skandinaviska staten aldrig haft en dominerande roll som producent, utan den har i stället koncentrerat sig på investeringar i infrastruktur och på inkomstfördelning. Skatteinkomsterna har i första hand kommit från löntagare och konsumenter (och subventionerna har kommit andra löntagare och konsumenter till godo), medan produktionsbesluten har lämnats åt marknaden. Detta har uppenbarligen minimerat distorsionerna och effektivitetsförlusterna, hävdar Paldam. I Latinamerika har av flera orsaker beskattning av inkomster inte varit lika viktig. Infrastrukturen som behövs för skatteindrivningen har saknats, och den ojämna inkomstfördelningen har medfört att inkomstbeskattning varit en politiskt inflammerad fråga. Istället har statsinkomsterna genererats

genom punktskatter och skatter på utrikeshandeln, vilket på ett avgörande sätt har påverkat produktionsbesluten.

Det finns också områden där de latinamerikanska erfarenheterna kan fungera som varning för Skandinavien. Både Helge Hveem för Norge och Haavisto och Kokko för Finland hävdar att mycket av utvecklingen på arbetsmarknaden och på den politiska arenan har starka korporatistiska särdrag: samförståndslösningar, där starka intressegrupper förhandlar sig fram till ekonomisk-politiska lösningar har blivit vanliga. Martin Rama menar att uppkomsten av starka intressegrupper i Uruguay ledde till att den statliga sektorn expanderade på bekostnad av den produktiva sektorn.

Sammanfattningsvis verkar detta vara en mycket bra bok. Ingen av de enskilda författarna berättar någon komplett historia, men det kan vara dem förlåtet, eftersom de lyckas fokusera uppmärksamheten på vissa intressanta frågor. Den bild som framkommer tycks mana Latinamerika att ta efter vissa delar av de skandinaviska utvecklingsmodellerna. Detta kan naturligtvis diskuteras, men om så blir fallet har boken uppfyllt sitt syfte.

*Ekonom dr MARIO ZEJAN
Handelshögskolan i Stockholm*

Referenser

Senghaas, D, [1985], *The European Experience. A Historical Critique of Development Theory*. Berg Publishers, Dover, New Hampshire.